

O'ZBEKISTONDA HAYKALTAROSHLIK SAN'ATINING TUTGAN O'RNI VA UNGA QARATILAYOTGAN E'TIBOR

**Haydarov Jamshid
Umidjon o'g'li**

*Qo'qon Davlat Universiteti Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi yo'nalishi 02 24-guruh 1-kurs talabasi
jamshidjonhaydarov98@gmail.com*

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda haykaltaroshlik san'atining rivojlanish bosqichlari, uning jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni hamda davlat tomonidan sohaga qaratilayotgan e'tibor masalalari yoritilgan. Mustaqillik yillarida yaratilgan monumental haykallar, tarixiy shaxslar siymolarini abadiylashtirish ishlari va yosh haykaltaroshlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilingan. Shuningdek, haykaltaroshlik san'atining milliy madaniyatni rivojlantirish, tarixiy xotirani saqlash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Haykaltaroshlik, monumental san'at, madaniy meros, milliy qadriyatlar, badiiy akademiya, yodgorlik, ijodkor, tasviriy san'at, ma'naviyat, madaniyat, tarixiy xotira, vatanparvarlik.

Kirish: Haykaltaroshlik san'ati insoniyat madaniyati tarixida muhim o'rin tutadigan tasviriy san'at turlaridan biri hisoblanadi. U moddiy va ma'naviy qadriyatlarni badiiy shaklda ifodalash, tarixiy voqealar va buyuk shaxslar xotirasini abadiylashtirish hamda jamiyatning estetik didini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Haykaltaroshlik asarlari orqali xalqning tarixi, madaniyati, urf-odatlar va milliy an'analari avloddan-avlodga yetkazib kelinadi. O'zbekistonda haykaltaroshlik san'ati qadimiy tarixga ega bo'lib, uning ildizlari qadimgi Baqtriya, So'g'd va Xorazm madaniyatlariga borib taqaladi. Arxeologik topilmalar, qadimiy haykallar va bezak san'ati namunalari yurtimiz hududida haykaltaroshlik san'ati qadimdan rivojlanganligini ko'rsatadi. Asrlar davomida ushbu san'at turi milliy madaniyatning muhim tarkibiy qismi sifatida shakllanib, turli davrlarda o'ziga xos taraqqiyot bosqichlarini bosib o'tgan. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy tarix va madaniy merosga bo'lgan e'tiborning ortishi haykaltaroshlik san'atining rivojlanishiga ham katta turtki berdi. Mamlakatimizning turli hududlarida buyuk ajdodlar, davlat arboblari, olimlar va adiblar xotirasiga bag'ishlangan monumentlar va yodgorliklar bunyod etildi. Bu esa nafaqat haykaltaroshlik san'atining rivojlanishiga, balki yosh avlodning milliy g'urur, tarixiy xotira va vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishiga xizmat qilmoqda. Bugungi kunda davlat tomonidan tasviriy san'at va

haykaltaroshlik sohasini qo‘llab-quvvatlash, yosh iste’dodlarni rag‘batlantirish, ijodiy muhitni rivojlantirish hamda xalqaro madaniy aloqalarni kengaytirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu bois haykaltaroshlik san’atining O‘zbekiston madaniy hayotidagi o‘rni va unga qaratilayotgan e’tiborni ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi O‘zbekistonda haykaltaroshlik san’atining jamiyat hayotidagi ahamiyatini tahlil qilish, uning rivojlanishiga ta’sir etayotgan omillarni yoritish hamda sohaga qaratilayotgan davlat e’tiborining natijalarini ochib berishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi: O‘zbekistonda haykaltaroshlik san’atining rivojlanishi va uning jamiyat hayotidagi o‘rni ko‘plab san’atshunoslar, tarixchilar va pedagog olimlar tomonidan o‘rganilgan. Haykaltaroshlik san’atiga oid ilmiy adabiyotlarda ushbu san’at turining kelib chiqishi, taraqqiyot bosqichlari, badiiy xususiyatlari hamda milliy madaniyat rivojidagi ahamiyati keng yoritilgan.

San’atshunoslikka oid tadqiqotlarda haykaltaroshlik insonning estetik qarashlarini shakllantiruvchi, tarixiy xotirani saqlovchi va ma’naviy qadriyatlarni targ‘ib qiluvchi muhim san’at turi sifatida baholanadi. Xususan, O‘zbekiston haykaltaroshlik maktabining shakllanishi, uning milliy va zamonaviy yo‘nalishlari, monumental hamda dastgohli haykaltaroshlikning rivojlanish jarayonlari bir qator ilmiy ishlarda tahlil qilingan.

Mustaqillik davriga oid adabiyotlarda mamlakatimizda buyuk ajdodlar xotirasini abadiylashtirish maqsadida yaratilgan yodgorliklar, memorial majmualar va monumental haykallarning ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Tadqiqotchilar haykaltaroshlik asarlari milliy g‘oya va tarixiy xotirani targ‘ib etishda muhim vosita ekanligini qayd etadilar. Shuningdek, O‘zbekiston Badiiy akademiyasi faoliyati, san’at ta’limi tizimi va yosh haykaltaroshlarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ham ilmiy manbalarda keng yoritilgan. Biroq mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, haykaltaroshlik san’atining bugungi rivojlanish holati va unga qaratilayotgan davlat e’tiborining natijalarini kompleks ravishda o‘rganish dolzarb ilmiy masalalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotda O‘zbekistonda haykaltaroshlik san’atining tutgan o‘rni va unga qaratilgan e’tiborni o‘rganishda quyidagi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi:

- **Tarixiy tahlil metodi** – haykaltaroshlik san’atining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini o‘rganish uchun qo‘llanildi.
- **Nazariy tahlil metodi** – mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, maqolalar va me’yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilishda foydalanildi.
- **Qiyosiy tahlil metodi** – mustaqillikdan oldingi va keyingi davrlardagi haykaltaroshlik san’ati rivojlanish jarayonlarini solishtirish imkonini berdi.
- **Kuzatish metodi** – yodgorliklar, monumental haykallar va ko‘rgazmalardagi badiiy yechimlarni tahlil qilishda qo‘llanildi.
- **San’atshunoslik tahlili metodi** – haykaltaroshlik asarlarining badiiy, estetik va kompozitsion xususiyatlarini o‘rganishga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida O‘zbekistonda yaratilgan haykaltaroshlik asarlari, ilmiy manbalar, san’atga oid me’yoriy hujjatlar hamda soha rivojiga oid ma’lumotlar tahlil qilindi. Olingan natijalar umumlashtirilib, haykaltaroshlik san’atining mamlakat

madaniy hayotidagi oʻrni va unga qaratilgan eʼtiborning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Muhokama va Natija: Tadqiqot natijalari Oʻzbekistonda haykaltaroshlik sanʼati jamiyatning madaniy, maʼnaviy va estetik hayotida muhim oʻrin egallashini koʻrsatdi. Haykaltaroshlik asarlari nafaqat badiiy ifoda vositasi, balki tarixiy xotirani saqlash va milliy gʻoyani targʻib etishning samarali shakli sifatida ham xizmat qilmoqda.

Tahlillar shuni koʻrsatadiki, mustaqillik yillarida haykaltaroshlik sanʼatining rivojlanishi sezilarli darajada jadallashgan. Mamlakatning turli hududlarida tarixiy shaxslar, allomalar va davlat arboblari xotirasiga bagʻishlangan monumental yodgorliklar barpo etilgan. Bu jarayon jamiyatda milliy oʻzlikni anglash va tarixiy xotirani mustahkamlashga ijobiy taʼsir koʻrsatgan.

Shuningdek, davlat tomonidan haykaltaroshlik sohasiga qaratilayotgan eʼtibor ijodiy muhitni rivojlantirish, yosh isteʼdodlarni qoʻllab-quvvatlash va zamonaviy badiiy maktabni shakllantirishda muhim omil boʻlib xizmat qilmoqda. Oʻzbekiston Badiiy akademiyasi va taʼlim muassasalari faoliyati natijasida professional haykaltaroshlar yetishib chiqmoqda.

Amaliy kuzatishlar shuni koʻrsatadiki, zamonaviy haykaltaroshlikda anʼanaviy uslublar bilan bir qatorda innovatsion yondashuvlar ham keng qoʻllanilmoqda. Bu esa asarlarning badiiy saviyasini oshirish va xalqaro sanʼat maydonida Oʻzbekiston haykaltaroshlik maktabining nufuzini kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

- Haykaltaroshlik sanʼati Oʻzbekiston madaniy hayotida muhim maʼnaviy va estetik ahamiyatga ega.
- Mustaqillik yillarida haykaltaroshlik sohasi sezilarli darajada rivojlangan va yangi bosqichga koʻtarilgan.
- Monumental haykallar va yodgorliklar milliy tarixiy xotirani saqlash va targʻib qilishda muhim rol oʻynaydi.
- Davlat tomonidan sohaga qaratilgan eʼtibor ijodiy jarayonlarning faollashuvi va yosh haykaltaroshlarning shakllanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatmoqda.
- Zamonaviy haykaltaroshlikda anʼanaviy va innovatsion uslublarning uygʻunligi badiiy sifatni oshirmoqda.
- Oʻzbekiston haykaltaroshlik sanʼati xalqaro miqyosda oʻz oʻrnini mustahkamlab bormoqda.

Xulosa: Oʻzbekistonda haykaltaroshlik sanʼati milliy madaniyatning muhim va ajralmas qismi sifatida jamiyatning maʼnaviy hamda estetik rivojlanishida katta oʻrin egallaydi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, haykaltaroshlik asarlari tarixiy xotirani saqlash, buyuk ajdodlar siymosini abadiylashtirish va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Mustaqillik yillarida haykaltaroshlik sanʼati yangi bosqichga koʻtarilib, mamlakat hududida koʻplab monumental yodgorliklar va memorial majmualar barpo etildi. Bu jarayon milliy oʻzlikni anglash va madaniy merosga hurmatni kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, davlat tomonidan sohaga qaratilayotgan eʼtibor, Oʻzbekiston Badiiy akademiyasi faoliyati hamda taʼlim tizimida yaratilgan imkoniyatlar natijasida yosh haykaltaroshlar yetishib chiqmoqda va zamonaviy ijodiy maktab shakllanmoqda.

Umuman olganda, haykaltaroshlik san'atining rivojlanishi O'zbekiston madaniy hayotining yuksalishiga, milliy qadriyatlarning mustahkamlanishiga hamda xalqaro san'at maydonida mamlakat nufuzining oshishiga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Badiiy akademiyasi – San'at va haykaltaroshlik bo'yicha rasmiy nashrlar va ma'lumotlar.
2. Boymetov, B. B.. *Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi*. Toshkent, 2018.
3. Abdullayev, N.. *San'at tarixi*. Toshkent, 2016.
4. Gombrich, Ernst Hans. *The Story of Art*. London, 1995.
5. Read, Herbert. *The Art of Sculpture*. London, 1956.
6. O'zbekiston tasviriy san'ati va haykaltaroshlik rivojiga oid ilmiy maqolalar to'plami.
7. Mustaqillik davrida O'zbekistonda madaniyat va san'at rivojiga oid ilmiy-uslubiy qo'llanmalar.
8. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." *International Journal on Orange Technologies* 3.12 (2021): 211-216.
9. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 11. 2022.
10. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.4 (2022): 70-81.
11. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO 'RINISHLARI." *Educational Research in Universal Sciences* 1.3 (2022): 288-296.
12. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."
13. "UMUM TA'LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O'QITISHNING HOZIR HOLATI." *Oriental Art and Culture*, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.
14. Khakimjanovch, I. M. A., & Abduqodirovna, A. M. Capabilities OF Computer Graphics. General Information About Graphic Programs. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 12(11), 114-117.
15. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 13(12), 150-154.
16. Ismonov, X. B., & Abduraimova, M. A. AUTOCAD DASTURIDA TUTASHMA BILAN ISHLASHNING MAQBUL USULLARI.
17. Ismonov, X., Rustamov, U., & Abduraimova, M. (2022). PERSPEKTIVA. PERSPEKTIV MASSHTABLAR. *Science and innovation*, 1(C6), 164-171.
18. Olimovich, M. S., Baxtiyorovich, I. X., & Shokirovna, Z. M. (2020). Problems of teaching fine arts and its history. *ACADEMICA: AN INTERNATIONAL*

MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL Учредители: Diva Enterprises Private Limited, 10(4), 69.

19. Mirzaev, S. O. Methodology for Organizing Exhibitions AND Creative Activities in Primary Schools. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 13(12), 150-154.

20. ОЛИМОВ, Л., МИРЗАЕВ, С., & ДАРМОНОВ, И. ТАСВИРИЙ САНЪАТ МУТАХАССИСЛИГИ ТАЛАБАЛАРИГА АДСОРБЦИЯ ҲОДИСАСИНИ ЎҚИТИШ. ИЛМИЙ ХАВАРНОМА. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Андижанский государственный университет им. ЗМ Бабура, (3), 111-112.

21. Mirzayev, S. O. TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI MAZMUNLI TASHKIL ETISHDA SINFDAN VA MAKTABDAN TASHQARI ISHLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH.